

És ez az átok helyén való. Az előadói rendszer nemcsak egészség- és lélekrontó, nemcsak lassubbá és drágábbá teszi az igazságszolgáltatást hanem egyáltalán megakadályozza, hogy valódi igazságszolgáltatás, legyen, mert azt mint Prometheus a legalis bizonyítási rendszer kősziklájához láncolja, a hol meg ismét sokszor vérző szívvvel és tehetetlenül kénytelen elnézni a bírót, hogy a ragadozó madarak miként osztják fel prédaként maguk közt az igazságot. De ez nem is lehet másképpen, mert a hol a felek írásban terjesztik elő a bíróságnak a per anyagát, ott az előadó a neki lényegesnek tetsző momentumokat válogatja ki; saját felfogása szerint csoportosítja a tényeket, a védekezés jó vagy rosszhiszeműségét kellőképpen fel nem tünteti, vagy saját subjectiv felfogásához képest a kelletténél jobban színezi. Mindezek a vizsátságok csak növekednek, ha az előadó bíró egyszersmind véleményező és szavazó is. Ilyen körülmények között fél lehet a bíróból, s hogy ez ne legyen látta sokkal előnyösebbnek évszázadok hosszu tapasztalata belőle inkább gépet csinálni.

Szabad bizonyítási rendszernek csak ott van helye, hol a felek vagy ügyvédek maguk terjesztik elő a bírónak az ügyet, hol a bírót a felek mindent kimerítő előadásának összbenyomása alatt hozza az ítéletet. Ide azonban még az előadói rendszer kiküszöbölése sem elegendő. Egy olyan szóbeli *főtárgyalásra* van szükség, hol mind a két fél *egy folytában, zavartalanul* terjesztheti elő ítéelő bírójának, az egész tanácsnak saját ügyét és álláspontját. Idáig pedig sokszor hosszú, nehéz és göröngyös ut vezet, a míg t. i. az ügy annyira kibraeparatálódik, hogy végre az audience-ba lehet vinni. Az összes incidentális kérdéseket tisztázni kell előbb, a mit meg nem lehet mindet szóbeli tárgyaláson végezni, mert ez physikai lehetetlenség lenne, de céltevesztett is volna.

Lehetetlen, mert ha minden pervezető végzés hozatalához 2—4 ügyvédből és 3—5 bíróból álló nagy apparatust hoznánk mozgásba, úgy mind az államra, mind a felekre nézve annyira megdrágítjuk az igazságszolgáltatást, hogy egyenesen lehetetlenítjük. *Céltévesztett* lenne, mert ez által a szóbeli tárgyalás eo ipso annyi darabra apróztatnák fel a hány fenakadás történnék, mi által pedig a szabad bizonyításnak vágnánk utját. Ugyanerre az eredményre vezetne az is, ha a III. jogászyülésnek ama határozata, miszerint az előkészítő periratok az ítélet-hozatalnál figyelembe nem vehetők, egy törvényhozási műben realizáltatnák. A francia jogászoknak, kik a legrégibb idő óta szóbeli perrel bírnak, soha eszük ágába sem jutott azt a kérdést felvetni, hogy mily joghatály tulajdonítandó a periratoknak; de nem is a törvény határozza azt meg, hanem a bírót esetről-esetre. Ellentmond a fél a szóbeli tárgyaláson a periratban előadott tényeknek, módosít, haboz: akkor vagy tudja azt indokolni, vagy nem. Ha megengedjük neki a bizonyítékok szabad méltánylását, nem lehet őt arra kötelezni, hogy annak adjon több hitelt, a mi mondva volt, nem annak, a mi írva volt.

Egy másik főkövetelményül állítják oda a szóbeli eljárásnál azt, hogy a bírót a *szóbeli tárgyalás befejezése után nyomban hozza meg határozatát*. Ez is helytelen felfogás, mert ellentmond magának a dolog természetének. A felek judiciumot akarnak, ahoz pedig idő kell, míg ez megérlelődik és szilárd meggyőződéssé válik. A legnagyobb absurdum a skeptikust ítélethozatalra kényszeríteni, hogy hamarkodja el a dolgot. Ez megalázása lenne a bírói funkciónak, egy sokba kerülő szerencse-kerékké való törpítése.

Nem lehet tehát s nem szabad sem a periratok hatályát meghatározni, sem a bírót nyomban való ítélethozatalra kényszeríteni. Mindkettőnek szükségességét lehet ugyan a szóbeliség és közvetlenség tág fogalmából deducálni, de az igazságszolgáltatás érdeke, a bizonyítékok szabad méltánylási rendszerének érvényesülhetése ezeket egyenesen repudiálja.

De még ezzel sincs annak elég téve. Egyáltalán min-

den oly elemtől meg kell tisztítani a szóbeli főtárgyalást, mely annak zavartalan lefolyását gátolhatná. Ezért czélszerűbb a tanuhallgatást is nem az audience-ban megejteni hanem egy e célra kiküldött bíróra bízni. De több garantiát is fog az így nyújtani, mert jobban meginquirálhatók a tanúk és pontosabban fixirozhatók a vallomások, mint ha az elnök ezeket nagy sietve végzi el az audience-ban.

Az audience-on kívül elintézendő incidensek azonban még ezzel sincsenek kimerítve. Én részemről csak a vezérfonalat kívántam kimutatni, melyen nézetem szerint egy életre való modern perrendtartásnak haladnia kell, a nélkül, hogy a code de pr. civile-t melynek részleteiben oly sok az elavult és még több a hiány, minden tekintetben követendő mintául állítsam oda. Reformálni kell ezt is, az eljárás constructiója azonban, az a classicitás, melylyel ott az írás és élő szó egymást kiegészítő szerves egészzé van alkotva, minden időben mintaképpül fog szolgálni.

Mindig a cél lebegjen első sorban szemeink előtt, s fel ne cseréljük azt az eszközzel, mert ez esetben bizonyára egy tévesztett alkotást kapunk. S ez a félelem nem is alaptalan akkor, midőn egyik legkitűnőbb tudósunk Tóth Lőrincz is akként nyilatkozik akadémiai értekezésében: «hogy nincs ok, hogy a legjobbat és legczélszerűbbet, hazai viszonyainkhoz illesztett módosítással, el ne fogadjuk», s a legjobbnak azt a rendszert tartja, «mely az írásbeliségre a lehető legkevesebb súlyt fektet, s a szóbeliség és közvetlenség rendszerét minél tisztábban, helyesebben és következetesebben állítja fel.» Ily elvek kitűzése a zugperrendek alkotására vezet, egy oly elhagyatott utra való tévedés, melyen már senki sem jár.

Van egy másik ut is, és ez az, melyet a párisi parlament — fenállása korában a Continens első bírósága nyomozott és készített gondos kezekkel évszázadokon keresztül. Ha erre lépünk rá, a siker nem marad el, reményeink teljesedni fognak.

Dr. Nagy Dezső.

Tanulmányok a magánjog dogmatikájából.*

A jelenkor egyik legkiválóbb dogmatikusa több mint egy évtizeddel ezelőtt védelmére kelt már a jog ama souverainitásának, a jogügylet kriteriumát az egyéni akaraton egészen kívül eső erőben, az absolut és abstract jogban találván. Nem a cselekvő egyénnek szándéka vagy akarata, hanem a mint már a név is mutatja, a jog akarata ad valamely cselekvésnek jogi jelleget. Nem azon cselekvények, melyeket a cselekvő, hanem azok, melyeket a jog jelöl ki jogokat alapító- vagy megszüntetőkként, a «jognak ügyletei», «jogügyletek». Mindazon cselekményeknél, melyeket jogügylet elnevezéssel jelölnek, talál, hogy lényeges tartalmuk és alakjuk létet nem a cselekvőtől, hanem a jottól kap; minek folytán a szónak «jogügylet» eredeti és helyes értelme csak az lehet, hogy a jogügyletek a jog által teremtett és saját céljai végett elfogadott ügyletek. A jogügyletek «mikéntje» a jog által van meghatározva; egy részüket a jog épen maga létesíti, a többit adoptálja. De másfelől bizonyos az, hogy *csakis a jogügyletek* mikéntjét határozza meg a jog és nem más jogi cselekvényekét is, épen mivel csakis a jogügyleteket akarja és szánta céljai eszközeiül.**

Ezen felfogás világossága és határozottsága ellen bizonyynyal nehéz kifogást tenni, és eme tulajdonsága épen úgy hat is mint szerzőjének kiváló egyénisége. Nem is lehet csodálkozni, hogy szükre szabott indokolása daczára, jelentőségét az újabb dogmatikában folyton fentartja, s azt a mit

* Az előző közleményeket l. a 40., 41. és 42. számokban.

** BRINZ, *Lehrb. d. Pand.* 312. §. (első kiadás) és kitűnő műve második teljesen átdolgozott kiadásában 65. 66. §§. De már előbb is, *Krit. Vierteljahrschrift*, II. k. 14. old, amit a német írók akkor még nem vettek tekintetbe.

benne nélkülözni vélnek, a «közelebbi indokolást» illetőleg «kifejtést» már többen pótolni törekedtek.* Én azonban úgy találom, hogy BRINZ felfogásához «ezen bővebb kifejtések» semmit sem adtak, a mit abban befoglaltnak nem vehetnénk; másfelől csak ismétlik a már ismert tételeket, hogy az akarat a jogügylet bevett fogalma szerint nem determinált, sem önmagáságában, sem causális vonatkozásában.

BRINZ-nél magától értetődik, hogy itt a jog céljaival az egyéniek congruensek: a joggal jogtalant akartatni nem lehet. Szükségképp következik tehát, hogy az egyéni cselekvőség, illetőleg akarat, csak a jog által kijelölt célok és ezek természetének megfelelőleg alkotott eszközök kiválasztására irányulhat. Ezt a nyilvánítást *tenni kell*, ha valaki a jogeszközök hatálya után vágyik, de már a többi, p. hogy jól választotta-e az illető az eszközt, s ennél fogva számolhat-e eredményre vagy sem, mind kizárólag csak a jog kimondásától fog függni.

Nem mulasztok tehát úgy vélem semmit, ha a részletező fejtegetéseket itt mellőzve, áttérek mindjárt még két másik, helyes voltokra nem kevesebb igényt tartó nézet ismertetésére.

10. Már fenebb (5.) érintettem, hogy a jogügylet bevett fogalmában kifogásolhatónak találták azt is, hogy benne a jogügyleti aktus magának a jogügyletnek van véve, s hogy ezáltal a cselekvény bevégeztségével a jogügylet perfectióját ugyanazonosítják: holott a dolog ismét egészen másként áll.

A «természethistoriai» módszerrel «construáló» jogtudomány, a római jogtudomány «genialis analytikája és technicája» nyomán régen rájött már arra, hogy az «egység és concentratio» csak az ó-rómaiság tulajdonsága, hogy csak ez kötö a jogügyletet keletkezésében helyhez és időhöz, oly módon, hogy annak hatályainál sem a múlt, sem a jövő számításba nem jöhetett; s hogy így a cselekvény «megkövesül» a dolog mindjárt megszületésével «teljesen érett.» Pedig «a még oly egyszerű forgalmi életben sem lehetséges csak a jelenben meglevő viszonyokra szorítkozni, az embert már legegyszerűbb viszonyai is a jövőre utalván». A jogügylet is a kifejlődés törvénye alatt állván lehetséges, hogy egész időközönként áthuzódik, melyben kellékei csak egymásután «successive» lépnek fel, s fogják majd «concentrált hatályukat» nyilvánítani. A miből természetesen az következik, hogy ama részek a jogügylet hatályaival másnemű causalitásban vannak és «strukturájuk» más módon «construálandó», mint ezt feltüntetni szokták. Nevezetesen «három momentum van melyeken a jogügylet egész állománya («der gesammte Bestand») nyugszik: a cselekményi actus, az előfeltételek (a jogügylet tényálladéka) és a «hatályok», a melyek egymásutánban is előfordulhatván, a joptól ezen folyamatnak megfelelő formákat is követelnek. Minek folytán a jogügyletről általában csak azt mondhatni, hogy az «az alak, melyben az alanyi akarat a jog által részére kijelölt korlátok között jogalkotói tevéységét kifejti.»**

Elismerték ugyan, hogy ezen elmélet a dologba «mélyebbre hatolt», de mindjárt constatálták azt is, hogy ily alakban még képtelen consequentiákra vezet;*** s hogy ennél fogva a

* Említhetem különben ezen irányban: LOTMAR, Ueber Causa im Röm. Recht (1875); THON, Rechtsn. u. subjectives Recht (1878), eltekintve SCHLOSSMANN, RÖVER, BÄHR már idézett munkáiktól, melyeknek tulajdonképen szintén ily tendenciájuk van.

** IHERING, *Geist d. Röm. Rechts*. III. R. 53. §.

*** KARLOWA, *Das Rechtsgeschäft u. seine Wirkung*. (1877). 3 old. «Man vermisst die Darlegung, wie es möglich ist, dass die Willensänderung unschädlich sei, bevor das Rechtsgeschäft fertig ist.» KÖPPE-nek pedig, ki Iheringtől csak annyiban tér el, hogy a jogügylet tényálladékanak a cselekvési actust is felveszi, már egyenesen azt veti szemé, hogy constructiójukból következik, miszerint a jog uralma az akaratnyilvánítás felett csak akkor keletkezik, miután az akaratnyilvánítás a jogviszonyt már létesíté: a mi természetesen képtelenség.

ráépítés a még mélyebbre menő megkülönböztetések, illetőleg pótlások után lesz lehetséges; a mi aztán a következő új constructióval végződött.

Akarni annyit tesz, mint valamit meghagyni, elrendelni. A ki valamit akar, azt is meghatározza, mikor kell az akartnak megtörténnie. Ha valaki jogügyletet akar létesíteni, vagy önmaga, vagy másokkal egyetértőleg határozza meg, hogy annak hatálya most vagy csak a jövőben fog beállani. Valamely jogügyletnél tehát a magánakarat és a jog akarata közötti viszony a következő módon alakul: a jogrend akarata a jogügylet hatályát nem közvetlenül idézi elő, hanem elismeri, sanctionálja, az arra irányult magánakaratot. A jogi hatályt tehát a magánakarat szüli, de természetesen csak akkor, ha a jogrend elismeri és csak annyiban, a mennyiben ez uton a jogi hatály bekövetkezésére nézve a fél vagy felek megkötöttségét létesíti. A jog elismerése nem járulhat ennél fogva az akarathoz önmagában véve, a miért mégis csak kérdés marad: mit kell a jogrend értelmében vett akarat alatt érteni? Ha csak annyit mondunk, hogy itt nem lehet egyébről mint a komoly, elhatározott vagy a lekötést célzó akaratról szó, még semmit sem mondtunk; mert ez csak annyit tenne, hogy az illető a jog sanctióját akarta, hogy tehát a joghatály bekövetkezésére nézve még mindig csak a magánakarat a döntő: már pedig se nem volt, se nem lesz jogrend, a mely saját akaratáról ily mérvben lemondani fogna. Mindenekelőtt tehát ezt kell megmondani: melyik lesz a jogrend által elismert akarat?

Erre nézve a jogrend három criteriumot állapított meg: «az anyagi szándék (oki)-megegyezés (Causalberedung, pl. a jogügylet donandi causa szándékoltatik); az akarat tartalmának realizálása és végre nyilvánításának alakja.» Az első criterium igazolandja, hogy a szándékolt jogi hatályra vonatkozólag akarat keletkezett; mely okból lehet ezt az «érvényes keletkezés ismérvének» nevezni. Az akarat tartalmának realizálása azt mutatja, hogy a hatályra irányult magánakarat teljességre jutott: ezt tehát vehetjük «az akarat-perfectio» criteriumának. Végre a harmadiknak jellemző tulajdonsága az, hogy bizonyos fokig a két előbbi feladatot oldja meg, minek folytán ez már mindkettőnek criteriuma. Ha ugyanis az akarat a kijelölt módon nyilvánult, nem szükség, hogy az akarat tény alapját képező oki-megegyezést kutassuk; és ismét, ha az alak minden részében megtartva volt, világos, hogy az akarat actus bevégezett.

Az ily módon minősült akaratot sanctionálja mármost a jog «létesítő akaratként (Errichtungswille)».

Lehetséges, hogy a joghatály ezen létesítő akaratot azonnal követi; de lehetséges az is, hogy ez csak később történik. Mind az első, mind az utóbbi esetben a létesítő akarat és jogi hatály között kell tehát valaminek lenni. Ez pedig nem lehet egyéb, mint a jogügylet «jogi létezése» «fenállása» (Rechtsbestand): ez a *prius*, a jogi hatály a *posterius*. Ezen közbeeső jogállapot sanctionálása nem állhatván egyébről mint az ügyleti alanyoknak a szándékolt joghatályra vonatkozó megkötöttségéből, mondhatni, hogy «a jogügylet lényegileg véve nem egyéb mint a fél vagy feleknek a szándékolt jogi hatályokra vonatkozó megkötöttsége.» A miből aztán világosan kitűnik, hogy a jogügyletnek az azt létesítő actussal való ugyanazonosítása helytelen, s a közbeeső állapot folytán keletkezésében a successivitas szükségképen felveendő.*

11. Végre meg kell még emlékeznünk egy nézetről, melynek alkotója egyenesen maga mondja, hogy azzal «a tudománynak számolnia kell» most már annál inkább, mivel az «oly mesternek, a milyen Windscheid, támadása után is fenttarthatónak bizonyult.»

Folyt. köv.

Dr. Farkas Lajos

* KARLOWA, i. m. különösen 1—2. §§. és 22—30. §§.